

Mira Vukčević
Univerzitet Crne Gore
Podgorica

STRATEŠKI PRISTUP RAZVOJU ISTRAŽIVAČKIH KAPACITETA NA UNIVERZITETU CRNE GORE

STRATEGIC APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF RESEARCH CAPACITIES AT THE
UNIVERSITY OF MONTENEGRO

ABSTRACT: University of Montenegro has set a number of short and mid-term targets for the improvement of research and research funding. To accomplish these objectives, University has initiated a range of incentives and has committed strong support. As proposed in the some of the strategic goals, University will provide relevant staff development programs, mentoring and assistance in submissions of applications, proposals, formulation of agreements and project management and coordination.

UoM will build research partnership with external institutions in industry, academia, and government, which advance the university's research programs and external funding opportunities, identify current external partnerships (partnerships with other Educational institutions, research institutions, industry, non profit organizations, government agencies, etc.). Beside that, University will develop a plan how to approach selected institutions and formal partnerships, offer funding for study visits, implement research of interest as well as proposals which could help in developing of human resources and international links.

Key words: university, research, external partnership.

APSTRAKT: Univerzitet Crne Gore je postavio niz kratkih srednjoročnih ciljeva za poboljšanje istraživanja i njihovih finansiranja. Da bi se ovi ciljevi ostvarili, Univerzitet je inicirao niz olakšica i dao jaku podršku. Kao što je i predloženo u nekima od strategijskih ciljeva, Univerzitet će obezbjediti odgovarajuće programe razvoja zaposlenih, mentorstvo i asistenciju u podnošenju prijave, predloge, formulisanje sporazuma, upravljanje projektom i koordinaciju.

UCG će izgraditi partnerstvo u istraživanju sa spoljnim institucijama i privredi, akademskim krugovima i vladom, što unapređuje univerzitetske istraživačke programe i mogućnosti spoljnih finansiranja, identifikuje trenutna spoljna partnerstva (partnerstva sa drugim obrazovnim institucijama, istraživačkim institucijama, privredi, neprofitnim organizacijama, državnim agencijama, itd.). Osim toga, Univerzitet će razviti plan pristupa odabranim institucijama i formalnim partnerstvima, ponuditi sredstva za studijske posjete, sprovoditi interesna istraživanja, kao i predloge koji mogu biti od pomoći u razvoju ljudskih resursa i međunarodnih veza.

Ključne riječi: univerzitet, istraživanje, spoljna partnerstva.

Uvod

Visoko obrazovanje se smatra glavnim pokretačem ekonomskog rasta, individualnog i kolektivnog prosperiteta. U uslovima brzog razvoja, vodeći računa da je Bolonjskim procesom evropsko visoko obrazovanje dobilo drugačiju ulogu na globalnoj sceni, postavlja se pitanje: koliko visoko obrazovanje može odgovoriti sve većim pritiscima za poboljšanjem efikasnosti i kvaliteta.

Kao i u velikom broju drugih evropskih zemalja, Bolonjska deklaracija je i u Crnoj Gori imala značajan uticaj na praćenje kvaliteta procesa obrazovanja, na standardizaciju procedura za priznavanje stečenog obrazovanja, na početke internacionalizacije, kao i na usklađivanje nastavnih planova i programa visokog obrazovanja unutar Evropskog prostora visokog obrazovanja (EHEA).

Svjesna činjenice da dobar strateški pristup razvoju visokog obrazovanja i istraživanja omogućava napredak akademske zajednice, Crna Gora, polako, usvaja princip institucionalizacije visokog obrazovanja, eksterne evaluacije u cilju definisanja budućih pravaca razvoja, kao i obezbjeđivanja kvaliteta obrazovanja i istraživanja na svim nivoima. U tom dinamičnom procesu nameće se niz pitanja među kojima je jedno od važnijih pitanje uloge državne politike u obezbjeđivanju zahtjeva koji dolaze sa evropskog nivoa. Kao i u Jugoistočnoj Evropi, a naročito na Zapadnom Balkanu, i visoko obrazovanje u Crnoj Gori se suočava sa višestrukim izazovima u kombinovanju opsežne i duboke institucionalne reforme sa novim pristupom u pogledu obezbjeđivanja kvaliteta obrazovanja i istraživanja.

Visoko obrazovanje u Crnoj Gori se bavi još jednim velikim izazovom: kako izbjeći „etiketu“ „predavačkih“ institucija visokog obrazovanja, a osnažiti uslove i rezultate istraživanja. Pomaci se prave i na tu temu korišćenjem evropskih fondova, prije svega FP7 fondova i IPA fondova.

Po pitanju istraživanja, u visokom obrazovanju je vrlo važno usklađivanje nacionalne i institucionalne strategije razvoja naučno-istraživačkog rada sa kontekstom Lisabonske strategije, gdje se, prije svega misli na maksimalno korišćenje istraživačkih rezultata, efektivni menadžment intelektualne svojine, ali i usklađivanje sa aktivnostima glavnih evropskih inicijativa. Na neka od ovih pitanja odgovore je pružila Strategija Naučno-istraživačke djelatnosti Crne Gore (2008 - 2016).

I. Istraživanje na Univerzitetu Crne Gore, trenutno stanje i problemi

O visokom obrazovanju se ne može govoriti van konteksta istraživanja. Univerzitet Crne Gore dijeli sudbinu drugih naučno-istraživačkih institucija zbog činjenice da istraživanje nije visoko pozicionirano na skali nacionalnih prioriteta. Izraženo brojkama, to znači manje od 0,5% od bruto nacionalnog dohotka na godišnjem nivou u izdvajanjima za naučno-istraživačku djelatnost.

Na Univerzitetu ne postoji poseban fond za istraživanja. Budžetska sredstva se, dominantno, troše na servisiranje obrazovnog procesa. Dodatni prihodi od školarina ili razvojnih projekata sa okruženjem se, jednim dijelom, koriste za unapređenja procesa nastave i istraživanja.

I pored toga, Univerzitet je prepoznao potrebu stimulisanja istraživanja. Od 2006. godine ustanovljen je tzv. Fond za kadrovsku obnovu iz koga se i finansiralo učešće na konferencijama, odnosno kratkoročni ili srednjoročni studentski boravci. Dio sredstava se, takođe, usmjeravao na stimulisanje publikovanja naučnih rezultata u publikacijama izlistanim u Science Citation Index i Arts and Humanity Citation Index.

Univerzitet finansira i izdavačku djelatnost. Na godišnjem nivou Izdavački savjet Senata predlaže plan izdavačkih aktivnosti.

Da bi mogao pristupiti procesu strateškog planiranja istraživačkih aktivnosti, prvi put u svojoj istoriji, Univerzitet je prošao proces višemjesečne eksterne evaluacije istraživačkih kapaciteta (Projekat EVOLUNIMONT FP7 REGPOT-2-2008). Cilj eksterne evaluacije je bio sagledavanje stanja u istraživanjima na Univerzitetu kao osnova za strateško planiranje daljih aktivnosti. U tom procesu definisane su osnovne slabosti istraživanja na Univerzitetu, među kojima:

- Univerzitet ima dominantan predavački karakter, tj predavanja dominiraju nad istraživanjem,
- postoje niski kriterijumi u selekciji studenata uslovljeni potrebom da se prihodom od školarina servisiraju realne finansijske potrebe,
- postoji nedovoljno ujednačen kvalitet istraživačkih rezultata i infrastrukture između pojedinih univerzitetskih jedinica i naučnih oblasti,
- nema značajne sinergije između univerzitetskih jedinica i srodnih naučnih oblasti,
- postoji nedovoljno dostupan i nerazvijen bibliotečki servis koji bi bio osnovni preduslov kvalitetnim istraživanjima,
- postoji mali broj publikacija po istraživaču, a, dominantno, prisutne publikacije su sa malim impakt faktorima,
- nema adekvatnih fondova za finansiranje istraživanja,
- prisutan je veoma mali broj studenata doktorskih studija (1-2% od ukupne studentske populacije),
- nedovoljna je participacija istraživačkih grupa sa Univerziteta u internacionalnim projektima.

S druge strane, može se reći da Univerzitet, ipak, obuhvata širok diapazon naučnih oblasti i da u određenim oblastima raspolaže referentnošću (i u smislu opreme i referentnih istraživača).

Kao rezultat procesa strateškog planiranja, definisan je istraživački plan u naredne tri godine koji adresira pitanja kao što su: istraživačka misija i vizija Univerziteta, strateški istraživački prioriteti u budućem periodu, strateški ciljevi i mjere za njihovo postizanje, uloga administracije, informaciono-bibliotečkog sistema, ljudskih i finansijskih resursa u dostizanju zacrtanih ciljeva, obezbjeđivanje kvaliteta u istraživanjima, plan implementacije mjera za dosizanje zacrtanih ciljeva. Strateški plan Univerziteta usvaja Upravni odbor kao obavezujući akt na nivou Univerziteta.

II. Ciljevi razvoja istraživanja na Univerzitetu Crne Gore

U postojećoj situaciji Univerzitet pokušava da poveže kvalitetne postojeće istraživačke kapacitete uz odlučnost da se uspostavi „kultura istraživanja“ i poboljšaju istraživački rezultati.

Planom je definisano pet strateških ciljeva, i u okviru njih, niz mjera koje se mogu definisati kao kratkoročne i srednjeročne, a koje bi podržale zacrtanu dugoročnu viziju Univerziteta.

Kroz osnovne zacrtane vrijednosti kojima će težiti, a među kojima su: integritet, akademske slobode, fokus na istraživanjima, timski rad, saradnja i, prije svega, odgovornost i nagrađivanje zasnovano na kvalitetu, Univerzitet će kreirati dugoročnu viziju sa ciljem:

- da privuče kreativne i talentovane umove obezbjeđivanjem okruženja koje će vrednovati i stimulirati kreativni i timski rad i otvorenost, gajiti zdravu konkurentnost, promovirati transfer ideja, znanja i tehnologija i podržavati primjenu rezultata u različitim uslovima,
- da poveća sopstveni značaj i vidljivost, participaciju u internacionalnim istraživačkim projektima, saradnju sa biznis sektorom, kao i participaciju u inovativnim projektima koji imaju značaj za socio-ekonomski razvoj Crne Gore i regiona,
- da poveća sopstvenu sposobnost mijenjanja i prilagođavanja promjenama koje nameće šire okruženje kroz definisanje mehanizama za strateško planiranje i menadžment istraživačkih projekata, pružanje administrativne podrške istraživačima, planiranje i implementaciju komunikacionog plana.

Snaženje uloge istraživanja je dugoročni prioritet Univerziteta. U cilju jačanja naučne baze, potrebno je staviti akcenat na pet pomenutih dugoročnih strateških ciljeva:

- 1. Povećavanje produktivnosti i efikasnosti ljudskog potencijala i istraživanja kroz:**
 - povećanu fleksibilnost sistema i efikasnije i značajnije finansiranje,
 - dugoročne planove razvoja ljudskog potencijala koji će biti mapiran na bazi predviđanja budućih zahtjeva za istraživačima u svim oblastima,
 - preispitivanje budućih izvora finansiranja.
- 2. Reforma sistema finansiranja socialne strategije konkurentnosti i odgovornosti kroz:**
 - povećanje javnog ulaganja u istraživanja, uz jasno definisane mehanizme za konkurentno finansiranje istraživanja.
- 3. Unapređivanje naučno-istraživačkih institucija/univerzitetskih jedinica, interdisciplinarni pristup istraživanjima i integracija obrazovnog procesa istraživanja kroz:**
 - plansku konsolidaciju jedinica i integraciju istraživanja i naprednih formi obrazovanja,
 - definisanje pravilne pozicije istraživačkih instituta i efikasniju integraciju obrazovnih procesa.
- 4. Internacionalizacija istraživanja kroz:**
 - frekventnu i održivu međunarodnu saradnju sa evropskim univerzitetima,
 - stimulaciju saradnje sa evropskim univerzitetima.
- 5. Jačanje javno – privatnih relacija u istraživanju kroz:**
 - uspostavljanje univerzitetskih spin – off-ova,
 - formiranje legalnog okvira i institucionalne politike za stimulisanje preduzetništva.

III. Mjere za realizaciju ciljeva razvoja

Strateški cilj	Kratkoročne mjere
1. Unaprjeđenje istraživačkih kapaciteta i sposobnosti, infrastrukturne i administrativne podrške istraživanju	<ol style="list-style-type: none"> 1. Intenzivirati zapošljavanje i razvoj „ljudskog kapitala“ kroz povećan broj aktivnih istraživača koji ide i do 85% i za narednih 3-5 godina, 2. Uspostaviti operativni centar za servisnu podršku istraživanju, 3. Upostaviti adekvatno okruženje i opremu za servisnu podršku istraživačima, 4. Stimulisati produktivnost istraživača i internacionalnih veza, 5. Reorganizovati bibliotečki sistem i povećati njegovu efikasnost.
2. Razvijanje nacionalno i internacionalno prepoznatih istraživačkih programa sa ciljem poboljšanja istraživačke reputacije Univerziteta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Definisati istraživačke prioritete i programe i obezbijediti adekvatne interne ocjene predloženih programa, 2. Intenzivirati primjenu istraživanja u procesu obrazovanja i snažiti interšip šeme, 3. Obezbijediti uslove za akademsku promociju zasnovanu na kvalitetu rezultata, 4. Uspostaviti istraživački WEB portal za podršku i promociju istraživanja, 5. Promovisati istraživanja kao nacionalni prioritet konkurentan na internacionalnom nivou.
3. Povećavanje kreativnosti i inovativnosti u obezbjeđivanju eksternih fondova za istraživanje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uspostaviti ujednačen nivo participacije na internacionalnim istraživačkim projektima koji će povećati istraživačke aktivnosti, finansiranje i mobilnost, 2. Uspostaviti veze sa odgovarajućim šemama za saradnju da bi se istražile mogućnosti apliciranja, 3. Povećati bilateralno finansiranje.
4. Jačanje saradnje sa drugim nacionalnim i internacionalnim institucijama, industrijom i vladinim agencijama	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uspostaviti interdisciplinarne istraživačke centre za fundamentalna, i prije svega, primijenjena istraživanja sa većim prisustvom studenata doktorskih studija, 2. Uspostaviti zajedničke postdiplomske ili doktorske programe sa drugim univerzitetima, 3. Pridružiti se internacionalnim inicijativama koje definišu uslove međusobnog pristupa krupnoj opremi, 4. Pojačati mobilnost, 5. Uspostaviti Alumni istraživački klub na nacionalnom i internacionalnom nivou.
5. Poboljšavanje istraživačkih rezultata, uslova evaluacije kao i odgovornosti u istraživačkim aktivnostima i projektima	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vršiti kontinuirani monitoring istraživačkih aktivnosti 2. Uspostaviti jasno praćenje istraživačkih rezultata, obezbijediti statistiku u istraživačkim aktivnostima kreiranjem opsežne baze svih parametara vezanih za istraživanja 3. Definisati jasne uslove za evaluaciju i promociju istraživačkih rezultata 4. Uspostaviti obavezu donošenja godišnjih istraživačkih planova na nivou jedinica

Zaključak

Vizija budućnosti istraživanja na Univerzitetu će poslužiti kao okvir za pravce razvoja istraživanja i u periodu 2010–2013. i njom će biti prožete odluke u svakom aspektu istraživanja u cilju postizanja kvalitetnog održivog razvoja istraživačkih oblasti. Vizija će biti osnov za sve naše buduće odluke i aktivnosti. Univerzitet mora usmjeriti svoje napore da:

1. Privuče kreativne i talentovane umove u istraživanja kreiranjem okruženja koje će vrednovati i stimulisati kreativni i timski rad i otvorenost, gajiti zdravu konkurentnost, promovisati transfer ideja, znanja i tehnologija i podržavati primjenu rezultata u različitim uslovima primjene.
2. Poveća sopstveni značaj i vidljivost doprinoseći tako da Crna Gora postane društvo zasnovano na znanju, da intenzivira participaciju u internacionalnim istraživačkim projektima, saradnju sa sektorom industrije i biznisa, kao i participaciju u inovativnim projektima koji imaju značaj za socio-ekonomski razvoj Crne Gore i regiona.
3. Poveća svoju sposobnost da se mijenja i prilagodi promjenama koje zahtijevaju šire okruženje, kroz definisanje mehanizama za strateško planiranje i menadžment istraživačkih projekata, pružanje administrativne podrške istraživačima, planiranje i implementaciju komunikacionog plana.